

ВНЕСОК Й. ШУМПЕТЕРА У ФОРМУВАННЯ ТЕОРЕТИЧНИХ ЗАСАД "ВЕНЧУРНОГО КАПІТАЛУ"

Досліджено роль інновацій у теорії динамічного розвитку сучасної економічної системи. Проаналізовано інтелектуальну спадщину Й. Шумпетера та його внесок у формування теоретичного підґрунтя "венчурного капіталу", систематизовано погляди вченого щодо проблеми інноваційного впровадження. Визначено зміст категорії "венчурний капітал" і показано сутність ризиків, притаманних йому у процесі становлення та розвитку.

Ключові слова: венчурний капітал, підприємництво, інновації, ризики.

Масштабність постаті Йозефа А. Шумпетера, передусім, визначається тим, що він перший з економістів-теоретиків відчув об'єктивну необхідність синтезу статичної теорії рівноваги з теорією економічного зростання. Саме цим теоретичним проривом рівноважний підхід був піднятий на новий еволюційно-динамічний рівень. При цьому Й. Шумпетеру вдалося розкрити змістову сутність потужного рушія, що забезпечує високу динаміку системи розвинутого ринкового господарювання - інтерес, що є потужним мотиваційним рушієм венчурного підприємництва.

Основні засади концепції економічної динаміки, "постійних коливань ринкової кон'юнктури" розкриті Й. Шумпетером у книзі "Теорія економічного розвитку" (1911) і визначались автором так: "...усередині економічної системи є джерело енергії, що викликає порушення рівноваги. Якщо це так, то має існувати й чиста економічна теорія господарського розвитку, що спирається не тільки на зовнішні фактори, які спричиняють рух економічної системи від одного стану рівноваги до іншого. Якраз таку теорію я спробував розробити" [1, с. 53].

Немає необхідності доводити, що провідну роль у теорії динамічного розвитку ринкової капіталістичної системи господарювання Й. Шумпетера відіграють інновації, нововведення, підприємництво та його основний активний суб'єкт - "динамічний підприємець", підприємець-новатор, що реалізує постійний особистий потяг і суспільний запит на впровадження нововведень. Новаторську функцію підприємця цей науковець чітко відокремлював від функції капіталіста-власника, а саме, це є господарський суб'єкт, функція якого - безпосереднє здійснення нових комбінацій, і який виступає активним чинником цього процесу. При цьому підприємець не є винахідником, а, передусім, це людина, яка економічно реалізує конкретний винахід.

Разом з тим за своїм новаторським

характером функція підприємця якісно відрізняється від рутинних організаційних функцій менеджера. Його функція передбачає відхід від звичного "руху за течією", вимагає творчості, а тому тісно пов'язана з особливостями особистості підприємця. І хоча риси поведінки та характеру підприємця вивчали багато теоретиків, проте тільки Й. Шумпетер першим зробив спробу їх систематизувати. У якості критерію він виділив специфічну мотивацію, яка потребує якнайшвидшого задоволення потреб справжнього підприємця і полягає в активній діяльності заради створення підприємства, перемоги над суперниками, подолання труднощів. Реалізація цієї мотивації може бути здійснена за умови, коли підприємець наділений такими властивостями, як дар передбачення, сильна воля й розвинена інтуїція.

Прагнення до нововведень, віра у власні сили, вміння ризикувати, відчуття власної незалежності - саме ці особисті якості найбільш повно характеризують справжнього підприємця, який ставить за мету зайняття венчурною діяльністю.

Відповідаючи на питання щодо причин кон'юнктурних коливань, Шумпетер пов'язує їх зі "здійсненням нових комбінацій" факторів виробництва. При цьому він розрізняє п'ять характерних випадків утворення нових комбінацій, або типів нововведень [2, с. 100-101].

1. Випуск нового продукту або відомого продукту іншої якості.

2. Упровадження нового, раніше невідомого у даній галузі методу виробництва та транспортування.

3. Проникнення на новий ринок збуту, що вже був відомим, або раніше невідомий.

4. Поліпшення ресурсної бази шляхом відкриття й отримання нових джерел сировини або напівфабрикатів.

5. Організаційна перебудова, що також

передбачає створення монополії або її ліквідацію.

Якими б різними за своєю суттю не були перелічені випадки, усім їм притаманне те спільне, що вони містять у собі елемент новизни. Саме новизна для Й. Шумпетера була визначальним критерієм при визначенні нововведень.

За допомогою наведеної класифікації він першим серед економістів зробив спробу дослідження можливості здійснення інновацій. Найбільш важливим, за Й. Шумпетером є впровадження нових продуктів і нових методів виробництва.

Він також першим з теоретиків провів чітке розмежування між товарними і технологічними новинками. Але й інші випадки Й. Шумпетер у відповідності зі своїми вихідними положеннями пов'язував із впливом технічного прогресу та практикою нововведень.

Одним із перших розглядаючи зміст венчурного капіталу, Й. Шумпетер стверджував, що він має зв'язок не лише з інноваціями в нові продукти, але і з новітніми впровадженнями в існуючих технологіях, а також з організацією виробництва та соціальної сфери [2, с. 103-104].

Важливою тезою Й. Шумпетера, якої і на цей час дотримуються його послідовники, можна вважати таку: "Головний імпульс, який приводить у рух капіталістичну машину і підтримує її, виходить від нових споживчих товарів, нових методів виробництва і транспортування, нових ринків, нових організаційних форм у промисловості" [3, с. 137].

У подальших роботах Шумпетера, зокрема у такій роботі як "Кон'юнктурні цикли" 1939 р., вперше було закладено підхід щодо розмежування нововведень на базисні інновації (Basisinnovationen) і вторинні інновації (Folgeinnovationen).

Послідовники Й. Шумпетера постійно спираються на його думку стосовно того, що розвиток економіки являє собою складний циклічний процес, у якому спалахи інноваційних упроваджень слугують причиною повторення фаз кризи та подальшого розквіту. Відповідно, в динаміці інновацій їм відводиться роль вирішального чинника, що визначає моменти виникнення тривалих та інтенсивних кон'юнктурних циклів розвитку ринкової економіки.

Політико-економічна оцінка значимості базисних нововведень і соціальних наслідків їх упровадження є основою наукового аналізу процесу інноваційного впровадження Й. Шумпетера. Так, аналіз процесу нововведень надав йому підстави зробити теоретичні висновки, охоплюючи при цьому весь цей процес, починаючи з моменту отримання відкриття, його подальшого використання на окремому підприємстві, і

подальшим розповсюдженням.

Цей підхід знаходить віддзеркалення не лише у зростаючому значенні нововведень для конкурентної боротьби у міжнародному масштабі, але й у певних спробах за допомогою заходів державного регулювання, передусім субсидій на інноваційні цілі, досягти використання новацій у галузях, що до цього були малоприбутковими. Сучасна практика незаперечно доводить, що небезпека кризових явищ постійно зростає оскільки все більш жорстко стикаються економічно суперницькі сили, які визначають структурні зрушення. Разом із цим з'являються такі новації, впровадження яких відкриває шлях до подальшого виходу з кризи та динамічного розвитку. При цьому вкрай важливе застосування практики "змішаної реалізації інновацій", тобто застосування будь-якої форми взаємодії приватного капіталу і державних інституцій при підготовці, реалізації та розповсюдженні інновацій.

Важливо, що ідею Й. Шумпетера відносно "спалахів" нововведень і пауз між ними у подальшому розвивав Г. Менш, зокрема, використовував її як основу для рекомендацій щодо подолання численних перепоп економічного та соціального характеру, які виникають на шляху нововведень. Ці рекомендації, насамперед, зводяться до "адекватного вимогам ринку доповненням до процесу глобального регулювання", наприклад, шляхом участі держави у проектах впровадження нововведень для компенсації ризику (venture capital). "При цьому залишається принципово відкритим питання стосовно того, чи буде новий або оновлений ринок функціонувати на приватних, державних або змішаних засадах" [4, с. 7]. Під новим Г. Менш розумів такий ринок, який покликаний до життя базовими нововведеннями, доведеними до вимог кінцевого попиту, під "оновленим" ринком - поліпшуючі нововведення в рамках існуючих методів або технологічних процесів.

Діалектика історичного розвитку такого інституту власності як "капітал" призвела до поєднання інтелектуальної складової підприємницького капіталу з фінансовим капіталом. Саме ця інтеграція у подальшому стала тим механізмом, тією головною економічною базою, на основі якої з фінансового капіталу виник інший, якісно новий економічний феномен капіталістичної власності - венчурний капітал, який у сучасних умовах перетворився на потужний інтелектуальний "диверсифікатор". Це пов'язано з тим, що, крім фінансових, він виконує й послуги, що пов'язані з управлінням, маркетингом, інформаційним обслуговуванням тощо. Так само, як фінансовий капітал вимагає освоєння нових господарських територій, венчурне фінансування

є невід'ємною складовою сучасних технопарків і технополісів.

За допомогою сучасного венчурного фінансування заповнюються технологічні ніші, які утворені великим монополістичним капіталом. У ці технологічні ніші проникають малі інноваційні фірми. Венчурний капітал забезпечує проведення новітніх науково-технічних досліджень завдяки створенню ним сучасних форм диверсифікації, міжфірмового співробітництва і кооперації та можливості використання нетрадиційних джерел фінансування ризикових проектів малими інноваційними фірмами.

Теоретична спадщина Й. Шумпетера дозволяє розкрити особливі інноваційні перетворюючі можливості сучасного венчурного капіталу, що зумовлені низкою таких обставин.

По-перше, венчурний капітал зв'язаний з особливою інтелектуальною працею в тих відтворювальних процесах, де він відіграє роль одного з провідних ресурсів.

По-друге, він зв'язаний з підприємницькою працею, яка являє собою таку діяльність, для якої характерне новаторство, винахідництво, готовність ризикувати майном, нетрадиційні мотивації та ін.

По-третє, рух венчурного капіталу, весь його життєвий цикл супроводжується особливою організацією, контролем, менеджментом, та якісно вищим рівнем інформаційного забезпечення.

Водночас не можна ототожнювати розуміння сутності венчурного капіталу винятково з підприємницькими ризиками. Ризики присутні в будь-яких економічних процесах різних господарських систем, у всіх видах бізнесу, у яких використовується звичайний фінансовий капітал. Для венчурного ж капіталу характерна є не просто наявність ризиків при його використанні, а наявність більш високого сукупного ризику, у порівнянні з іншими формами використовуваного капіталу, перевага в сукупному ризикі інноваційного, інвестиційного ризиків, а також постійна зміна цих ризиків у процесі реалізації

науково-технічних й інноваційних проектів. Дані ризики зумовлені насамперед високим ступенем невизначеності в сукупності споживчих властивостей майбутнього товару (продукту, послуги, процесу, проекту), а отже, невизначеністю його ринкової затребуваності.

Важливою особливістю ризиків, що враховуються при фінансуванні проектів венчурним капіталом, є те, що дані ризики повинні знаходитися в сполученні з високими очікуваними комерційними результатами, у тому числі високим і надвисоким рівнем рентабельності. У зв'язку з тим, що шлях до можливої високої та надвисокої прибутковості лежить через інноваційні й інвестиційні ризики (обов'язкові в кожному новаторському проекті при необов'язковій високій прибутковості в окремих з них), то для венчурного капіталу характерна така об'єктивна особливість, як прагнення до підприємницьких проектів сфер економічної діяльності з високими ризиками, що пов'язані з можливими (але не обов'язковими) високими рівнями рентабельності.

Отже, суб'єктивно приватне прагнення підприємця до високих інноваційних, комерційних ризиків, об'єктивно дає потужний поштовх до динамічного науково-технічного й економічного розвитку.

Список літератури

1. Шумпетер Й. Теория экономического развития. - М.: Прогресс, 1982. - 231с.
2. Schumpeter J. A. Theorie der wirtschaftlichen Entwicklung - eine Untersuchung iiber Unternehmervorgewinn. Kapital. Kredit. Zins und den Konjunkturzyklus. 2. Aufl. Munchen. 1926. - 246 s.;
3. Schumpeter J. A. Kapitalismus, Sozialismus and Demokratie. Westberlin, 1950. - 372 s.
4. Mensch. G. Das technologische Patt. Innovationen uberwinden Depression, Frankfurt, 1975. - 308 s.

Аннотация

Виктор Мандыбура

**ВКЛАД Й. ШУМПЕТЕРА В ФОРМИРОВАНИЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ ПРИНЦИПОВ
"ВЕНЧУРНОГО КАПИТАЛА"**

Исследована роль инноваций в теории динамического развития современной экономической системы. Проанализировано интеллектуальное наследие Й. Шумпетера и его вклад в формирование теоретических основ "венчурного капитала", систематизированы взгляды ученого относительно проблемы инновационных внедрений. Определена суть категории "венчурный капитал" и показана сущность рисков, присущих ему в процессе становления и развития.

Ключевые слова: венчурный капитал, предпринимательство, инновации, риски.

Annotation

Viktor Mandybura

**J. SCHUMPETER'S CONTRIBUTION IN THE THEORETICAL PRINCIPLES'
FORMATION OF "VENTURE CAPITAL"**

The role of innovation in the theory of dynamic development is examined. The intellectual heritage of J. Schumpeter and his contribution to the development of theoretical foundations of a "venture capital" are analyzed and scientist's views regarding the issue of innovative implementations are considered. The essence of "venture capital" category and risks connected with the process of its formation and development are shown.

Key words: venture capital, entrepreneurship, innovations, risks.